

Cite This Article:

Гмиря В.П., Білик В.О. Управління підприємствами аграрного виробництва в умовах глобалізації економіки: сучасний стан та перспективи розвитку. International Journal of Knowledge Transfer Management Studies: International Scientific E-Journal. 2022. № 1. URL: https://iidskt.org.ua/wp-content/uploads/2022_1_3.pdf

Отримано
15 травня 2022
Прийнято до друку
27 червня 2022

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.6783815>

JEL Classification: E22, E23, F01

**УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА
В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**

Гмиря Вікторія Петрівна

Білик Вероніка Олександрівна

Черкаський державний бізнес-коледж, Україна

У статті детально досліджено особливості управління підприємствами аграрного виробництва в умовах глобалізації економіки. Виділено принципи та підходи управління підприємствами аграрного виробництва. Охарактеризовано інноваційний підхід до управління підприємствами, що є ефективним в умовах глобалізації економіки та сприяє стратегічному розвитку підприємств аграрного виробництва.

***Ключові слова:** управління, підприємство, аграрне виробництво, глобалізація, принципи управління, розвиток*

**MANAGEMENT OF AGRICULTURAL PRODUCTION ENTERPRISES IN
THE ECONOMY GLOBALIZATION: CURRENT STATE AND
DEVELOPMENT PROSPECTS**

Hmyria Viktoriia Petrivna

Bilyk Veronika Oleksandrivna

Cherkasy State Business College, Ukraine

The article examines in detail the features of management of agricultural enterprises in the globalization of the economy. The principles and approaches of

management of agricultural enterprises are highlighted. The purpose of management of agricultural enterprises is to ensure the most efficient activities with minimal costs of available resources; and reducing the effects of external threats and risks, especially those related to the globalization of Ukraine's economy. Management uses a wide range of tools and methods, covering, among other things, the use of modern technology and advanced technologies of labor and production, information flows, employee interaction and various functional units. An innovative approach to the management of agricultural enterprises plays an important role, as it is to promote the emergence of entrepreneurial ideas, identify new market needs and the optimal combination of ways and methods to meet them based on non-standard tools, formats and management methods. An effective management system of agricultural enterprises is based on numerous principles, among which the key ones are system, complexity, openness, transparency, flexibility, high adaptability, optimal combination of interests of the enterprise and the interests of regional development and economic development as a whole and other principles. Currently, the most effective management of enterprises contributes to the development of the agricultural market of Ukraine as a whole. The main purpose of using management tools is to ensure maximum efficiency in achieving the goals. An innovative approach to enterprise management is described, which is effective in the context of globalization of the economy and contributes to the strategic development of agricultural enterprises.

Keywords: *management, enterprise, agricultural production, globalization, management principles, development*

Постановка проблеми. Сьогодні в умовах глобалізації, а також економічної, політичної та фінансової нестабільності успішний розвиток суб'єктів господарювання аграрного виробництва та загалом їх існування безпосередньо залежать від створення та підтримки ефективного функціонування системи управління. Це обумовлює важливість удосконалення її інструментів, механізмів та методик оцінювання ефективності системи управління.

Особливо важливим в 2022 році є вивчення механізмів та інструментів управління підприємствами аграрного виробництва, у т.ч. інноваційних, в умовах економічної нестабільності, складної безпекової ситуації та ускладненої роботи агропідприємств через неможливість розпочати вчасно посівну, обмеженість територій для роботи порівняно з 2021 р. (де наразі ведуть бойові дії або ж сільськогосподарські землі заміновані) та інші негативні наслідки. Все вказане вище обумовлює актуальність даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні аспекти управління підприємствами, їх поточний стан та перспективи розвитку вивчали численні науковці. Серед них питанням управління підприємств значну увагу приділяли Коритько Т.Ю., Ладунка І.С., Лутковська С.М., Нікітін В.Г., Пілецька С.Т., Рибалка Т.М., Савченко С.М., Цицкун О.П., Яркіна Н.М., Ястремська О.М., Ястремська О.О. та інші. Вони вивчали теоретичне обґрунтування, принципи, підходи та практичні аспекти реалізації управління підприємствами або їх окремими складовими. Проте деякі теми залишились недостатньо вивченими.

Виділення невирішених раніше питань, що є частиною загальної проблеми, яким присвячується стаття. Хоч тема управління підприємств вивчена достатньо широко, проте особливості та ключові проблеми управління функціонуванням та розвитком підприємств аграрного виробництва саме в умовах глобалізації економіки у наукових розробках висвітлені недостатньо. Це ускладнює практичні аспекти реалізації аграрного менеджменту. А отже, дане дослідження покликано сформувати теоретичну базу та певні практичні рекомендації у частині функціонування управління підприємствами аграрного виробництва в умовах глобалізації економіки.

Викладення основного матеріалу дослідження. Управління підприємствами аграрного виробництва є складною системою взаємопов'язаних та взаємозалежних структурних елементів. А ефективність управління відображає внесок діяльності управлінського персоналу у результативність фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання. Така ефективність оцінюється за різноманітними кількісними та якісними показниками [1].

Першочергово варто вказати, що на агроринку існує значна кількість діючих суб'єктів господарювання. Для їх результативної діяльності є важливим вивчення особливостей управління такими підприємствами з врахуванням умов глобалізації економіки та практичне впровадження дієвих, якісних та інноваційних методів управління. Тема ефективного управління в умовах глобалізації економіки наразі є актуальною в практичному плані для майже 50 тис. підприємств [2].

Також, крім кількості зацікавлених у практичних результатах дослідження інструментів управління підприємствами аграрного виробництва, варто оцінити і їх поточний стан (рис. 1 та рис. 2).

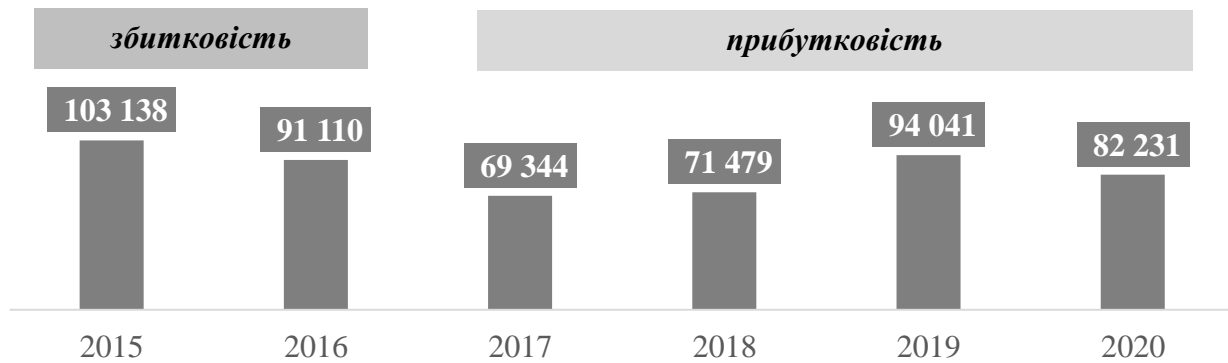

Рис. 1. Сальдо фінансового результату до оподаткування (прибуток – збиток) підприємств аграрного виробництва у 2015-2020 рр., млн. грн

Джерело: складено автором на основі даних Державної служби статистики України[3].

Примітка: інформація надана за 2015-2020 рр., так як оновлена інформація за 2021 р. на офіційному сайті Державної служби статистики України відсутня.

Рис. 2. Розподіл підприємств аграрного виробництва України, що отримували прибуток / збиток у результаті своєї фінансово-господарської діяльності, 2015-2020 рр., %

Джерело: складено автором на основі даних Державної служби статистики України[4].

Примітка: інформація надана за 2015-2020 рр., так як оновлена інформація за 2021 р. на офіційному сайті Державної служби статистики України відсутня

У період 2015-2016 рр. результатом діяльності більшості підприємств української економіки був збиток, що пов'язано, у т. ч. з нестабільними політичною та економічною ситуаціями, валютними коливаннями, військовими

діями на Сході України та іншим. При цьому 2015-2016 рр. був одним з найбільш результативних періодів для підприємств агропромисловості. Надалі рівень фінансових результатів скоротився, проте залишався на достатньо високому рівні. Забезпечення значної прибутковості аграрної діяльності стало і є результатом, крім всього іншого, функціонування ефективної системи управління на більшості українських підприємств аграрного виробництва.

При цьому, відповідно до рис. 2 хоч загалом агропромисловість прибуткова, але все більше підприємств закінчують фінансовий рік з негативним фінансовим результатом. Якщо у 2015 р. лише 11,5% звітували про збитки, то у 2020 р. таких підприємств аграрного виробництва стало вже 17,3%. З врахуванням того, що зростає і кількість активних підприємств на ринку, і кількість збиткових підприємств, можна зробити висновок, що у них зростають проблеми, у т.ч. з управлінням своєї діяльності.

Прогнозується, що у 2022 році агроринок чекають скорочення – як у фінансових результатах, так і у кількості активних суб'єктів господарювання. Серед основного, що вже очікують представники ринку у частині перспектив ділової активності, то можна виділити:

- зменшення обсягів виробництва агропродукції;
- зростання цін на агропродукцію, у т.ч. через обмежені площі посівної, зростання пального якраз у період посівної;
- посилення впливу стримуючих факторів, як от – нестачі матеріалів та устаткування тощо.

Для попередження чи усунення загроз та ризиків, а також для зменшення їхнього негативного впливу на результативність діяльності підприємств аграрного виробництва необхідним є, серед інших кроків, забезпечення ефективного управління діяльністю.

Управління підприємством – це сукупність інструментів, методів та заходів впливу на діяльність підприємства, що забезпечують досягнення поставлених завдань і цілей, у тому числі отримання високого фінансового результату. Об'єктами управління виступають ресурси, які в процесі діяльності перетворюються у продукти, послуги чи роботи [5].

Метою управління підприємствами аграрного виробництва є забезпечення найбільш ефективної діяльності при мінімальних затратах наявних ресурсів; а також зменшення наслідків зовнішніх загроз та ризиків, особливо що пов'язані з глобалізацією економіки України.

Управління використовує широкий набір інструментів та методів, що охоплює, крім всього іншого, використання сучасної техніки і прогресивних технологій організації праці і виробництва, інформаційних потоків, взаємодії

працівників і різних функціональних підрозділів. Основна мета використання інструментів управління – забезпечити максимальну ефективність діяльності при досягненні поставлених цілей [6].

Яркіна Н.М. вважає, що управління підприємством являє собою складову глобальної системи управління економікою держави, що зумовлена розвитком продуктивних сил суспільства та супроводжується поглибленим поділом праці. Звідси – ефективність управління підприємством прямо визначає ефективність функціонування економіки в умовах глобалізації у тому числі [7].

Управління є процесом, що складається з етапів та засновується на певних принципах. Вони визначають особливості існування та функціонування системи управління, знаходячись в її основі (рис. 3).

Рис. 3. Ключові принципи управління підприємствами аграрного виробництва в умовах глобалізації економіки та економічної нестабільності
Джерело: складено автором на основі (Яркіна, 2014; Савченко, 2021) [7,8].

Перераховані на рис. 3 принципи управління мають визначальну роль для підприємств аграрного виробництва у сучасних умовах глобалізації економіки та особливо – в умовах економічної нестабільності та ускладненості ведення звичайної діяльності. Проте особливої важливості набувають такі принципи:

1. Принцип оптимального поєднання інтересів підприємства (його

власників, менеджменту, працівників) та інтересів розвитку регіону і економіки. У період економічного спаду та кризи, спричиненої військовими діями на території України з кінця лютого 2022 року підтримка та стабілізація української економіки значно «лягає на плечі» бізнесу. Особливо важливими у цей період є підприємства аграрного виробництва, на яких побудована продовольча безпека не лише України, а й значної частини світу, куди у звичайний час експортувались зернові, м'ясо чи олія у значних обсягах. А тому управління підприємствами аграрного виробництва наразі повинно бути побудоване на органічному поєднанні інтересів підприємства (збереження обсягів діяльності, фінансових результатів, забезпечення достатнього рівня оплати праці) та інтересів регіонального розвитку (створення нових робочих місць або хоча б утримання уже створених; виплата податків до бюджету; реалізація інвестиційних проектів та іншого).

2. Принцип відкритості та прозорості – глобалізація економіки підвищує її рівень відкритості до міжнародних процесів так само, як і вимагає підвищенню відкритості та прозорості агробізнесу. Вважається, що ступінь відкритості українського бізнесу є ще недостатнім, а отже, існує потреба у приділенні уваги саме до цього принципу управління.

3. Принцип гнучкості та високої адаптивності – побудова управління підприємства аграрного виробництва саме на цьому принципі є виправданим кроком у сучасному світі. Можливість швидкої зміни внутрішніх бізнес-процесів, організаційної структури, ресурсної політики, функціоналу окремих підрозділів чи інших складових підприємства є необхідною умовою стабільного підприємства.

При цьому не менш важливими є інші перераховані на рис. 3 принципи, які забезпечують ефективну діяльність підприємства аграрного виробництва в умовах глобалізації економіки.

Особливості функціонування системи управління напряду визначаються підходом до її формування. Як приклад, Ястремська О. М. та Ястремська О. О. у результаті своїх досліджень виділили десять підходів до управління підприємствами, що актуально у т.ч. для аграрного виробництва (рис. 4).

Інформація на рисунку відображає підходи до управління на різних етапах життєвого циклу організації. Такі підходи не є незмінними протягом періоду існування суб'єкта господарювання. А тому підприємство, яке використовувало адміністративний підхід до управління з часом у результаті свого розвитку може перейти до стратегічного, інноваційного або ж комплексного підходу.

Саме комплексний підхід до управління підприємствами аграрного виробництва є найбільш виправданим у даних економічних умовах. Він

враховує всі аспекти, ризики та загрози, передбачає використання регламентації управлінських процедур, використання інноваційних інструментів та стратегічну спрямованість.

Рис. 4. Підходи до управління підприємством аграрного виробництва
Джерело: складено автором на основі (Ястремська, 2020) [9].

Окрему увагу варто звернути на інноваційний підхід до управління підприємствами аграрного виробництва. Він полягає у сприянні виникненню підприємницьких ідей, виявленню нових ринкових потреб та оптимальному поєднанню способів і методів їх задоволення на основі нестандартних інструментів, форматів та методів управління.

Інноваційний підхід до управління забезпечує якісне дотримання принципів відкритості, гнучкості та високої адаптивності управлінської системи до змін внутрішнього і зовнішнього середовища.

В основі інноваційного підходу знаходиться управлінська інновація. Вона представляє собою зміну змісту технологій, інструментів, функцій та організації процесу управління та роботи апарату управління, що підвищує ефективність фінансово-господарської діяльності підприємства в умовах невизначеного впливу чинників зовнішнього середовища та іншого. Для успішної та ефективної реалізації управлінських інновацій та будь-яких інших нововведень, суттєвим є орієнтація персоналу та менеджменту на розвиток, культура сприяння змін всередині компанії та готовність до ризиків, пов'язаних з інноваціями. Основними проблемами, з якими стикаються підприємства аграрного виробництва при застосуванні інноваційного підходу, є [10]:

1. Відсутність достатнього фінансування впровадження управлінських інновацій, у т.ч. через обмеженість фінансових ресурсів. Особливо актуальною дана проблема стала у 2022 році, коли фінансові результати агропідприємстві значно скоротились через зменшення ринкової активності та неможливість забезпечення запланованих обсягів посівної, виробництва та експорту продукції.

2. Недостатня кваліфікація управлінського персоналу у частині впровадження інновацій;

3. Відсутність достатньої та якісної інформації про ефективні інноваційні впровадження у сфері управління підприємствами аграрного виробництва, обмежена можливість одержання консультацій та кваліфікованої допомоги у питаннях управлінських інновацій та інше.

Для того, щоб усунути перелічені вище та інші проблеми, підприємства аграрного виробництва повинні активізувати процеси вдосконалення та модифікації інструментів, методів і заходів управління у контексті максимальної віддачі наявних ресурсів з врахуванням інноваційних підходів та інструментів.

Особливо актуальним інноваційний підхід до управління, як уже зазначалось раніше, є в умовах глобалізації економіки України. Адже глобалізація представляє собою розширену інтеграцію країн в економічні,

фінансовій та інших сферах, що сприяє зростанню можливостей для виходу на інші ринки для торгівлі товарами та послугами, підвищує інтенсивність міжнародного обміну капіталами, сприяє обміну інноваціями та обміну міжнародним досвідом.

Висновки. Управління підприємствами аграрного виробництва представляє собою сукупність методів та інструментів впливу на їх діяльність, що забезпечують найефективніше та найбільш повне досягнення поставлених завдань і цілей. Ефективна система управління є одним з ключових інструментів забезпечення функціонування та стратегічного розвитку. Крім того, саме якісне управління дозволяє підприємству утриматись на ринку у періоди економічних потрясінь, як от у 2022 році у результаті військових дій на території України.

Ефективна система управління підприємствами аграрного виробництва ґрунтується на численних принципах, серед яких ключовими є системність, комплексність, відкритість, прозорість, гнучкість, висока адаптивність, оптимальне поєднання інтересів підприємства та інтересів регіонального розвитку та розвитку економіку в цілому та інших принципів. Наразі саме ефективне управління підприємств сприяє розвитку агроринку України в цілому.

Одним з ключових напрямів розвитку системи управління підприємств аграрного виробництва є використання ними інноваційного підходу до управління. Він визначає впровадження управлінських інновацій, зміну організаційної структури, функціоналу, інших процесів відповідно до нагальних потреб та змін зовнішнього середовища з врахуванням сучасних передових технологій. Саме інноваційний підхід є інструментом для забезпечення ефективності управління та загалом діяльності підприємств аграрного виробництва.

Висновки даного дослідження мають **практичну значущість** для вдосконалення систем управління підприємствами аграрного виробництва з врахуванням викликів глобалізованої економіки на основі інноваційного підходу до управління.

Список літератури

1. Пілецька С.Т., Коритько Т.Ю. Ефективність управління підприємством, підходи та методи щодо її оцінки. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2018. Випуск 5. С. 100–106.
2. Кількість суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності. Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2012/fin/osp/ksg/ksg_u/arch_ksg_u.htm (дата

звернення: 20.05.2022).

3. Фінансові результати до оподаткування підприємств за видами економічної діяльності. Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/fin/fin_new/fin_new_u/arh_fr_ed_u.htm (дата звернення: 20.05.2022).

4. Очікування сільськогосподарських підприємств щодо перспектив розвитку їх ділової активності. Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2022/fin/rp/selo/arj_selo_2022.htm (дата звернення: 20.05.2022).

5. Ладунка І.С., Рибалка Т.М. Особливості економічного управління підприємством. *Економіка і суспільство. Серія: Економіка та управління підприємствами*. 2017. Випуск 13. С. 562–565.

6. Лутковська С.М., Цицкун О.П. Теоретико-методологічні засади ефективного управління підприємством. *Ефективна економіка*. 2020. №12. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/12_2020/80.pdf (дата звернення: 20.05.2022).

7. Яркіна Н.М. Управління підприємством як економічна категорія (теоретичні аспекти). *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2014. №1 (76). С. 130–136.

8. Савченко С.М., Нікітін В.Г. Сутність та принципи стратегічного управління ефективністю діяльності підприємства. *Ефективна економіка*. 2021. №2. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/2_2021/94.pdf (дата звернення: 19.05.2022).

9. Ястремська О.М., Ястремська О.О. Управління розвитком підприємств: уточнення теоретичних положень. *Проблеми економіки. Серія: Економіка та управління підприємствами*. 2020. №1 (43). С. 214–226.

10. Резнік Н.П., Опалат Д.В. Інноваційні методи управління підприємствами з огляду на оцінку їхньої ефективності. *Економічний вісник «Економіка підприємства»*. 2019. №4. С. 138–147.

References

1. Piletska S.T., Korytko T.Iu. (2018) Efektyvnist upravlinnia pidpriemstvom, pidkhody ta metody shchodo yii otsinky [The effectiveness of enterprise management, approaches and methods for its evaluation]. *Problems of system approach in economy*. Vol. 5. pp. 100–106.

2. Kilkist subiektiv hospodariuvannia za vydamy ekonomichnoi diialnosti [Number of business entities by type of economic activity]. *State Statistics Service of Ukraine*. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2012/fin/osp/ksg/ksg_u/arch_ksg_u.htm (accessed: 20.05.2022).

3. Finansovi rezultaty do opodatkuвання pidpriemstv za vydamy ekonomichnoi diialnosti [Financial results before taxation of enterprises by type of economic activity]. *State Statistics Service of Ukraine*. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/fin/fin_new/fin_new_u/arh_fr_ed_u.htm (accessed: 20.05.2022).

4. Ochikuvannia silskohospodarskykh pidpriemstv shchodo perspektyv rozvytku yikh dilovoi aktyvnosti [Expectations of agricultural enterprises regarding the prospects for the development of their business activity]. *State Statistics Service of Ukraine*. URL:

http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2022/fin/rp/selo/arj_selo_2022.htm (accessed: 20.05.2022).

5. Ladunka I.S., Rybalka T.M. (2017) Osoblyvosti ekonomichnoho upravlinnia pidpriemstvom [Features of economic management of the enterprise]. *Economy and society. Series: Economics and enterprise management*. Vol. 13. pp. 562–565.

6. Lutkovska S.M., Tsytskun O.P. (2020) Teoretyko-metodolohichni zasady efektyvnoho upravlinnia pidpriemstvom [Theoretical and methodological principles of effective enterprise management]. *Efficient economy*. Vol. 12. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/12_2020/80.pdf (accessed: 20.05.2022).

7. Iarkina N.M. (2014) Upravlinnia pidpriemstvom yak ekonomichna katehoriia (teoretychni aspekty) [Enterprise management as an economic category (theoretical aspects)]. *State and regions. Series: Economics and Entrepreneurship*. no 1 (76). pp. 130–136.

8. Savchenko S.M., Nikitin V.H. (2021) Sutnist ta pryntsypy stratehichnoho upravlinnia efektyvnistiu diialnosti pidpriemstva [The essence and principles of strategic management of enterprise efficiency]. *Efficient economy*. no 2. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/2_2021/94.pdf (accessed: 19.05.2022).

9. Iastremska O.M., Yastremska O.O. (2020) Upravlinnia rozvytkom pidpriemstv: utochnennia teoretychnykh polozhen [Enterprise development management: clarification of theoretical provisions]. *Problems of the economy. Series: Economics and enterprise management*. no 1 (43). S. 214–226.

10. Reznik N.P., Opalat D.V. (2019) Innovatsiini metody upravlinnia pidpriemstvamy z ohliadu na otsinku yikhnoi efektyvnosti [Innovative methods of enterprise management in view of the assessment of their efficiency]. *Economic Bulletin "Business Economics"*. no 4. S. 138–147.